

VOL 4. ISSUE 9

JOURNAL OF CONTEMPORARY WORLD STUDIES

zenodo

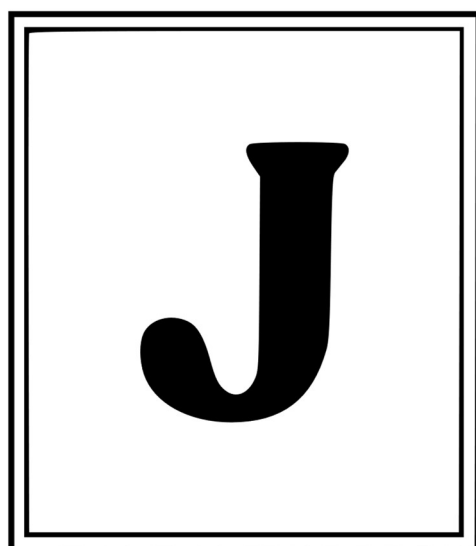
OpenAIRE | EXPLORE

ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

ISSN:
3030-3311

VOLUME | 4 ISSUE | 9 | APRIL | 2026

JCWS

GLOBALLASHUV JARAYONLARINING JAMIYAT MA'NAVIY HAYOTIGA TA'SIRINI YUMSHATISHDA TARIXIY TAFAKKURNING AHAMIYATI

Karimov Yo'ldosh

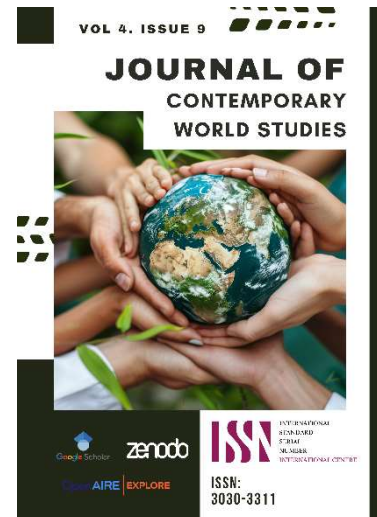
Guliston davlat universiteti
e-mail: karimovyoldosh@gmail.com

ANNOTATION:

Mazkur maqolada globallashuv jarayonlarining jamiyat ma'naviy hayotiga ko'rsatayotgan ta'siri tahlil qilinadi. Xususan, ushbu jarayonning ijobiy va salbiy jihatlari ochib berilib, salbiy ta'sirlarni yumshatishda tarixiy tafakkurning o'rnini ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, yoshlar ongida tarixiy tafakkurni rivojlantirish orqali milliy qadriyatlarni saqlash va mafkuraviy tahdidlarga qarshi immunitetni shakllantirish masalalari ko'rib chiqiladi.

KEYWORDS:

globallashuv, ma'naviy hayot, tarixiy tafakkur, mafkuraviy tahdid, milliy qadriyatlar, yoshlar tarbiyasi.

April 28, 2026,
Published Date:
April 30, 2026

Journal Website:

<https://d-prensa.com/index.php/jcws/>

License

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Kirish

XXI asr insoniyat taraqqiyotida globallashuv jarayonlari bilan xarakterlanadi. Dunyoning “katta qishloq”ga aylanishi, lokalizm davri tugab unda kechayotgan jarayonlar ilgari hech ko‘rilmagan miqiyos va ko‘lam kasb etayotganligini ko‘rish mumkin. Globallashuv hodisasi birdan boshlangani yo‘q u yillar davomida turli jarayonlarning gorizontal miqyosda kengayishi ta’sirida yuz bermoqda. Bu jarayon iqtisodiy, siyosiy va madaniy sohalarida davlatlar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni kuchaytirmoqda. Ayniqsa, axborot texnologiyalarining jadal rivoji natijasida turli g‘oyalar, qadriyatlar va madaniyatlar tezkor tarzda tarqalmoqda.

Biroq globallashuv faqat ijobiy natijalar bilan cheklanmaydi. U jamiyatning ma’naviy hayotiga ham turli xil ta’sirlarni ko‘rsatadi. Ayrim hollarda bu ta’sirlar milliy qadriyatlarning zaiflashuvi, ma’naviy inqiroz va yoshlar ongida begona g‘oyalarning shakllanishiga olib kelishi mumkin.

Shu nuqtai nazardan, globallashuvning salbiy ta’sirlarini yumshatishda tarixiy tafakkurning ahamiyati tobora ortib bormoqda.

Asosiy qism

Globallashuv – bu dunyo miqyosida iqtisodiy, siyosiy va madaniy integratsiyaning kuchayish jarayonidir. “Globallashuv deganda ijtimoiy munosabatlar va ongning dunyo ko‘lami va vaqt bo‘ylab ko‘p o‘lchovli, notekis kengayishi tushuniladi”[1.12]. Globallashuv milliylik va u bilan bog‘liq munosabatlarga ko‘proq zarar yetkazadi. Chunki milliylik o‘zining ildizlaribilan vertikal aloqadorlikda bo‘lib, globallashuv sharoitida esa gorizontal aloqalar cheksiz darajada ortib ketishi oqibatida kurash maydonida raqobatga dosh bera olmaydi. Milliy madaniyatning zaiflashuviga quyidagi omillar ta’sir ko‘rsatadi:

Birinchidan, axborot oqimining chegarasizligi, ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarning 2010 yildan keyin keng ommalashuvi, axborot almashinuvining osonlashgani va uning yoshlar ongiga ta’sirini maksimal darajada kuchaytirib yubordi; Ikkinchidan, inson mobilligining oshganligi, davlatlar o‘rtasida yo‘lovchi tashish infratuzilmalarining rivojlanishi, sayyohlik sohasining qo‘llab-quvvatlanishi, mehnat migratsiyasiga bo‘lgan talabning xalqaro miqyosda ortganligi; Uchinchidan, iqtisodiyotning globallashgani, dunyo iqtisodiyoti yagona tarmoq bo‘lib, bir-biriga bo‘langanligi, xom-ashyo, energiya resurslari va bozor taqsimotidagi munosabatlar integratsiya jarayonlarini yanada kuchayganligi; to‘rtinchidan, ilmiy va intellektual muloqotning jadallashuvi ta’sirida yangiliklarning dunyo miqyosida tez ommalashuviga sabab bo‘layapti.

Globallashuv jamiyat ma’naviy-madaniy hayotida transformatsiya jarayonlarini tezlashtirib yuboradi. Bu quyidagi holatlarda kuzatiladi:

1) Milliy urf-odat va an‘analarning jamiyat ijtimoiy hayotidagi ta’siri susayib boradi. Ularnig o‘rnini yangi ijtimoiy voqelik bilan shakllangan urf-odat va an‘analar egallay boshlaydi;

2) Milliy tillarga ham bosim kuchayadi. Agar milliy tilni ilmiy-intellektual tilga aylantirish choralari ko‘rilmasa, uning maishiylashishi, ro‘zg‘or tili sifatida cheklanib qolishdek kelajjak kutib turgan bo‘lishi mumkin;

3) Internet orqali axborot oqimining nazoratsizligi, ayniqsa, yoshlar dunyoqarashi, milliy qadriyatlarga munosabatini o‘zgartirib yuboradi. Xavfli tomoni milliy mentalitetga zid, milliy qiyofani o‘zgartirib yuboradigan g‘oyalar va qarashlarning kirib kelishiga keng imkoniyat mavjudligi;

4) Madaniy bir xillashuv jarayoni ta’sirida dunyo bo‘ylab global

ongning shakllanishi, ijtimoiy munosabatlarda kechayotgan o'zgarishlar fonida sodir bo'layapti.

Tarixiy tafakkur tarixning butun voqea-hodisalarini emas balki eng muhim, keying hodisalarga ta'sir qilgan nuqtalarini tadqiq va talqin qilish maqsadga muvofiq. Tarixiy tafakkur – bu insonning tarixiy jarayonlarni chuqur anglash, ularni tahlil qilish va o'tmish tajribasidan to'g'ri xulosa chiqarish qobiliyatidir.

“Ammo davlatlar o'rtasidagi munosabatlarda va boshqa ko'plab sohalarda axborot haqiqatdan ham foydali bo'lishi uchun uni tarix va tajribaning keng doiasiga joylashtirish kerak, shunda u haqiqiy bilimga aylanadi”[2.461]. U quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

- tarixiy ong
- tarixiy xotira
- tanqidiy fikrlash
- sabab-oqibatni anglash

Tarixiy tafakkur insonni nafaqat bilimli, balki ongli va mas'uliyatli shaxs sifatida shakllantiradi.

Jamiatning ma'naviy madaniyati vorisiylik asosida juda olis o'tmishga borib taqaladi. Unda olis o'tmishda yashagan ajdodlar madaniy hayotining izlari saqlanib qolgan. Madaniy o'zgarishlar hech qachon birdan sodir bo'lmagan. Transformatsiya jarayonida to'liq yangilanish bo'lmasdan, o'zida eski madaniy hodisaga xos xususiyatlarni keyingi davrga ham olib o'tgan. Shu ma'noda har bir jamiyatning buguni uning o'tmishining davomi va unda sodir bo'lgan hodisalarining elementlari va xususiyatlarini o'zida tashishi bilan xarakterlanadi.

“Madaniyatni (millat poydevorini) tashkil etuvchi har bir narsa ayni vaqtda madaniyatni asrashga ham yordam beradi, ularning barchasi o'z navbatida saqlanishi, avaylanishi, shuningdek, himoya ham qilinishi kerak. Agar biror harakat madaniyatga zarar yetkazishi mumkin

bo'lsa (unga salbiy ta'sir ko'rsatsa) uni imkon qadar to'xtatish lozim. Hech kimning madaniyatga zarar yetkazishga ma'naviy huquqi yoq”[3.67].

Tarixiy tafakkur jamiyatni ildizlari bilan uzviy aloqadorligini ko'rsatadi va uning barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi, O'z tarixidan, ildizlaridan, madaniy negizlaridan yaxshi xabardor shaxsni madaniy jihatdan muvozanatdan chiqarish mumkin emas. Tashqi ta'sirlarga oson berilmaydi.

Tarixiy tafakkur milliy qadriyatlarning mohiyatini anglashga yordam beradi. Milliy qadriyatlar transformatsiyasi jadal kechayotgan sharoitda ularni saqlash, uning ma'naviy kuchidan jamiyatni tartibga solish, ruvojlantirishda foydalanish imkonini yaratadi.

Globallashuv sharoitida turli yot va zararli g'oyalarning keng tarqalishi jamiyatda zaiflik va parokandalik keltirib chiqarishga xizmat qiladi. Tarixiy tafakkur yoshlarda axborotlarni yolg'on va rostidan farqlash, tahlil qilish hamda tarixiy kontekstdan kelib chiqib xulosaga kelishga yordam beradi.

Tarixiy tafakkur insonni voqealarga turli rakursdan va bir necha nuqtalarda kuzatish, muqobil senariylar variantlarini chuqur va tahliliy asosda ko'rib chiqishga o'rgatadi. Tafakkurdagi bunday yondashuvlar qabul qilinadigan qarorlarning sifatiga, salmog'iga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu ma'noda jamiyatda tarixiy tafakkurning rivojlanishi globallashuv sharoitida milliy identlikni kuchaytirish bilan birga salbiy axborot va tahdidlar ta'sirini yumshatishga ham yordam beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, globallashuv jarayonlari jamiyat ma'naviy hayotiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu ta'sirlarning salbiy jihatlarini yumshatishda

tarixiy tafakkur muhim vosita hisoblanadi. Tarixiy tafakkur orqali inson o'z o'tmishini anglaydi, bugungi kunni to'g'ri baholaydi va kelajakni ongli ravishda quradi. Shu sababli, uni rivojlantirish jamiyat taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Manfred Steger. Globallashuv. Toshkent, Akademnashr, 2025.-.166 b.
2. Henri K Kessinjer Jahon tartiboti.- Toshkent, Yangi asr avlodi. 2025. -496 b.
3. Vooglayd Yulo Vatandoshlik dasturi. Toshkent. 2023. -704 b.
4. Yasharovich F. R. GLOBALLASHUV SHAROITIDA YOSHLARNING MA'NAVIY IMMUNITETINI KUCHAYTIRISHNING SAMARALI USULLARI //Научный Импульс. – 2025. – Т. 4. – №. 39. – С. 656-659.
5. Karimov A. S. GLOBALLASHUV JARAYONIDA AXBOROT XURUJI //Масъул мухаррир. – 2019. – С. 187.
6. Jaloliddin Y., Sarvar S. GLOBALLASHUV SHAROITIDA MA'NAVIY TEXNOLOGIYALARNING O 'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI //Elita. uz-Elektron Ilmiy Jurnal. – 2024. – Т. 2. – №. 1. – С. 183-185.
7. QIZI B. M. S. GLOBALLASHUV SHAROITIDA IJTIMOIIY TARMOQLARNING YOSHLAR MA'NAVIY-AXLOQIY MADANIYATIGA TA'SIRI //ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOTLAR: MUAMMO VA YECHIMLAR. – 2025. – Т. 2. – №. 1. – С. 36-40.
8. Камолов Д. Spiritual and moral environment of society //Информатика и инженерные технологии. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 278-282.
9. Maxammadjon og'li T. J. GLOBALLASHUV SHAROITIDA MILLIY QADRIYATLAR TRANSFORMATSIYASI //KELAJAK SARI YANGI O'ZBEKISTON: ILM-FAN, TEXNOLOGIYA VA TA'LIM. – 2026. – Т. 3. – №. 1. – С. 441-447.
10. Kamolov D. GLOBALIZATION PHENOMENON AND GLOBALISM //Journal of Contemporary World Studies. – 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 4-9.